

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 9. septembra 2021 *

„Predhodno odločanje – Pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah – Dedovanje – Uredba (EU) št. 650/2012 – Člen 3(1)(b) – Pojem ‚dedna pogodba‘ – Področje uporabe – Pogodba o prenosu lastninske pravice za primer smrti – Člen 83(2) – Izbira prava, ki se uporablja – Prehodne določbe“

V zadevi C-277/20,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija) z odločbo z dne 27. maja 2020, ki je na Sodišče prispela 24. junija 2020, v postopku, ki ga je sprožil

UM,

ob udeležbi

HW kot upravitelja zapuščine ZL,

Marktgemeinde Kötschach-Mauthen,

Finanzamt Spittal Villach,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi J.-C. Bonichot, predsednik senata, L. Bay Larsen, sodnik, C. Toader (poročevalka), sodnica, M. Safjan in N. Jääskinen, sodnika,

generalni pravobranilec: J. Richard de la Tour,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

na podlagi pisnega postopka,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za UM A. Wittwer, Rechtsanwalt,
- za nemško vlado, J. Möller, M. Hellmann in U. Bartl, agenti,

* Jezik postopka: nemščina.

- za špansko vlado J. Rodríguez de la Rúa Puig, agent,
- za Evropsko komisijo M. Heller in M. Wilderspin, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 1. julija 2021

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 3(1)(b) in 83(2) Uredbe (EU) št. 650/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. julija 2012 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju odločb in sprejemljivosti in izvrševanju javnih listin v dednih zadevah ter uvedbi evropskega potrdila o dedovanju (UL 2012, L 201, str. 107; v nadaljevanju: Uredba št. 650/2012).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru postopka, ki ga je sprožil UM, nemški državljan, v zvezi s predlogom za vpis v zemljiško knjigo lastninske pravice na nepremičnini, ki leži v Avstriji.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 V uvodnih izjavah 9, 11, 14 in 49 Uredbe št. 650/2012 je navedeno:

„(9) Področje uporabe te uredbe bi moralo zajemati vsa civilnopravna vprašanja glede dedovanja zapuščine po zapustniku, torej vse oblike prehoda premoženja, pravic in obveznosti zaradi smrti, ne glede na to, ali gre za prehod po volji zapustnika na podlagi razpolaganja za primer smrti ali za prehod z dedovanjem na podlagi zakona.

[...]

(11) Ta uredba bi se morala uporabljati samo za dedovanje, ne pa tudi za druga področja civilnega prava. Zaradi jasnosti bi morala biti nekatera vprašanja, ki bi jih bilo mogoče povezati z dednimi zadevami, izrecno izključena iz področja uporabe te uredbe.

[...]

(14) Pravice in premoženje, ki so nastali ali prešli drugače kot z dedovanjem, na primer z darili, bi morali biti prav tako izključeni iz področja uporabe te uredbe. [...]

[...]

(49) Dedna pogodba je oblika razpolaganja za primer smrti, ki ima v državah članicah različno dopustnost in sprejemljivost. Da bi se dedne pravice, pridobljene z dedno pogodbo, lažje priznale v državah članicah, bi bilo treba v tej uredbi določiti, katero pravo ureja dopustnost takšnih pogodb, njihovo materialno veljavnost in njihove zavezujoče učinke za stranke, vključno s pogoji razveze.“

4 Člen 1 te uredbe, naslovljen „Področje uporabe“, določa:

„1. Ta uredba se uporablja v zadevah dedovanja. [...]

2. Iz področja uporabe te uredbe so izključeni:

[...]

(g) pravice in premoženje, ki so nastali ali prešli drugače kot z dedovanjem, kot so na primer darila, skupna lastnina več oseb, ki preide na preživele(ga), pokojninski načrti, zavarovalne pogodbe in podobni dogovori, brez poseganja v točko (i) člena 23(2);

[...]

(l) vpis pravic na nepremičnini ali premičnini v register, vključno s pravnimi zahtevami za takšen vpis in učinki vpisa ali nevpisa takšnih pravic v register.“

5 Člen 3 navedene uredbe, naslovljen „Opredelitev pojmov“, v odstavku 1 določa:

„V tej uredbi:

(a) ‚dedovanje‘ pomeni dedovanje zapuščine po zapustniku in obsega vse oblike prehoda premoženja, pravic in obveznosti zaradi smrti, ne glede na to, ali gre za prehod na podlagi zapustnikovega razpolaganja za primer smrti ali za prehod z dedovanjem na podlagi zakona;

(b) ‚dedna pogodba‘ pomeni dogovor, vključno z dogovorom, izhajajočim iz vzajemnih oporok, ki odplačno ali neodplačno podeljuje, spreminja ali odvzema pravice ene ali več oseb, ki so stranke dogovora, do bodoče zapuščine ali bodočih zapuščin;

[...]

(d) ‚razpolaganje za primer smrti‘ pomeni oporoko, skupno oporoko ali dedno pogodbo;

[...]“

6 Poglavje III Uredbe št. 650/2012, naslovljeno „Pravo, ki se uporablja“, vsebuje člene od 20 do 38 te uredbe.

7 Člen 21 te uredbe, naslovljen „Splošno pravilo“, določa:

„1. Če v tej uredbi ni določeno drugače, je pravo, ki se uporablja za celotno dedovanje, pravo države, v kateri je imel zapustnik ob smrti običajno prebivališče.

2. Če je izjemoma iz vseh okoliščin zadeve jasno, da je bil zapustnik ob smrti očitno tesneje povezan z državo, ki ni država, katere pravo bi se uporabljalo v skladu z odstavkom 1, je pravo, ki se uporablja za dedovanje, pravo te druge države.“

8 Člen 22 navedene uredbe, naslovljen „Izbira prava“, v odstavkih 1 in 2 določa:

„1. Oseba lahko za pravo, ki ureja celotno dedovanje po njej, izbere pravo države, katere državljanstvo ima v času izbire ali ob smrti.

[...]

2. Izbira prava se izrecno navede v izjavi, ki ima obliko razpolaganja za primer smrti, ali pa jasno izhaja iz določil takšnega razpolaganja.“

9 Člen 83 iste uredbe, naslovljen „Prehodne določbe“, v odstavku 2 določa:

„Če je zapustnik pravo, ki se uporablja za dedovanje po njem, izbral pred 17. avgustom 2015, se ta določitev šteje za veljavno, če izpolnjuje pogoje iz poglavja III ali če je veljavna po pravilih mednarodnega zasebnega prava, ki so veljala v času izbire v državi, v kateri je imel zapustnik običajno prebivališče, ali v kateri koli drugi državi, katere državljanstvo je imel.“

Avstrijsko pravo

10 Člen 956 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (splošni civilni zakonik) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari, določa:

„Darilo, ki naj se izvrši šele po smrti darovalca, ob upoštevanju predpisanih formalnosti velja kot volilo. Za pogodbo se šteje le, če jo je obdarjenec sprejel, če se je darovalec izrecno odpovedal pravici, da jo prekliče, in če je bila obdarjencu izročena pisna listina o tem.“

11 Člen 1(1)(d) Notariatsaktgesetz (zakon o notarskih listinah) veljavnost darilne pogodbe brez dejanske izročitve pogojuje s tem, da je sestavljena notarska listina.

12 Člen 26 Grundbuchsgesetz (avstrijski zakon o zemljiški knjigi) določa:

„1. Vpise in zaznambe je mogoče dovoliti samo na podlagi listin, ki so sestavljene v obliki, kakršna je predpisana za njihovo veljavnost.

2. Če gre za pridobitev ali spremembo stvarne pravice, morajo te listine vsebovati veljaven pravni razlog.“

13 Člen 2 Rechtspflegergesetz (avstrijski zakon o sodniških pomočnikih) določa:

„Sodni uradnik se lahko na enem ali več naslednjih delovnih področjih imenuje za sodniškega pomočnika: [...]

3. zadeve v zvezi z zemljiško knjigo in ladijskim registrom.

[...]“

14 Člen 16(2) tega zakona določa:

„Sodniku so vedno pridržane:

[...]

6. odločbe, pri katerih je treba uporabiti tuje pravo.“

Spor o glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

- 15 Iz spisa, ki je na voljo Sodišču, je razvidno, da je oče UM 22. julija 1975 s pogodbo določil, da se po njegovi smrti pod nekaterimi pogoji na njegovega sina in tedanjo snaho, na vsakega do polovice, prenese lastninska pravica na zemljišču v Avstriji, vključno z vsem, kar bi bilo v trenutku njegove smrti na tem zemljišču zgrajeno. Ob sklenitvi te pogodbe, za katero je bilo določeno, da se zanjo uporablja avstrijsko pravo, so imele vse stranke običajno prebivališče v Nemčiji.
- 16 Med pogoji, določenimi v tej pogodbi, je bila med drugim obveznost očeta UM, da v desetih letih po sklenitvi pogodbe zgradi dvodružinsko hišo ter da sta UM in njegova žena še vedno poročena in da je zadnjenavedena še živa. V nasprotnem primeru je bilo v pogodbi določeno, da bo edini upravičenec UM. Oče UM je tudi dovolil, da se ob predložitvi uradnega mrliškega lista in dokazila, da so izpolnjeni pogoji, zahtevani za izvršitev prenosa, v avstrijski zemljiški knjigi opravi vpis prenosa lastninske pravice. Pred smrtjo očeta UM, do katere je prišlo 13. maja 2018 v Kölnu (Nemčija), je bila zakonska zveza UM in njegove žene razvezana, zadnjenavedena pa je nato umrla.
- 17 Zapuščinski postopek se je začel pred Amtsgericht Köln (okrajno sodišče v Kölnu, Nemčija), v kraju, kjer je oče UM imel zadnje prebivališče.
- 18 UM je predlagal, naj se v zemljiško knjigo pri Bezirksgericht Hermagor (okrajno sodišče v Šmohorju, Avstrija) vpiše njegova lastninska pravica na nepremičnini iz postopka v glavni stvari, pri čemer je trdil, da je bil ob očetovi smrti edini upravičenec na podlagi pogodbe. Rechtspfleger (sodniški pomočnik, Avstrija) pri tem sodišču, pristojen za odločitev o tem predlogu, je menil, da se uporablja avstrijsko pravo, in je zaradi neobstoja dokazov o izpolnitvi pogojev, ki se zahtevajo po pogodbi iz postopka v glavni stvari, navedeni predlog zavrnil.
- 19 Landesgericht Klagenfurt (deželno sodišče v Celovcu, Avstrija) je to odločbo potrdilo, prvič, ker se zaradi izbire avstrijskega prava, določene v tej pogodbi, Uredba št. 650/2012 ne uporablja, in drugič, ker nepremičnina kot darilo za primer smrti ne sme biti izročena brez dokazila o tem, da je bila zgrajena hiša, kot je bilo določeno v navedeni pogodbi.
- 20 UM je pri predložitvenem sodišču, Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče, Avstrija), vložil revizijo.
- 21 To sodišče navaja, da sta vprašanji veljavnosti izbire avstrijskega prava kot prava, ki se uporablja v primeru pogodbe o prenosu lastninske pravice za primer smrti, in uporabe Uredbe št. 650/2012 za to pogodbo predhodni vprašanji, ki ju mora rešiti po uradni dolžnosti, da bo lahko odgovorilo na vprašanje funkcionalne pristojnosti sodniškega pomočnika v sporu o glavni stvari.

- 22 Navedeno sodišče navaja, da je iz dokumentacije, predložene zemljiškoknjižnemu sodišču, mogoče sklepati, da je bila po merilih avstrijskega prava sklenjena pogodba o prenosu lastninske pravice za primer smrti v korist UM. Vendar se sprašuje, ali ta akt spada na področje uporabe Uredbe št. 650/2012 in ali ga je mogoče opredeliti kot „dedno pogodbo“ v smislu člena 3(1)(b) in (d) te uredbe.
- 23 Če je odgovor pritrdilen, predložitveno sodišče v zvezi z uporabo avstrijskega prava, ki so ga izbrale stranke pogodbe iz postopka v glavni stvari, meni, da bi se uporabljale prehodne določbe Uredbe št. 650/2012, dvomi pa o razlagi člena 83(2) te uredbe, natančneje o izbiri prava, ki se uporablja in ki so ga izbrale pogodbene stranke.
- 24 V teh okoliščinah je Oberster Gerichtshof (vrhovno sodišče) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji za predhodno odločanje:
- „1. Ali je treba člen 3(1)(b) Uredbe [št. 650/2012] razlagati tako, da je darilna pogodba za primer smrti, ki je bila sklenjena med nemškima državljanoma, ki imata običajno prebivališče v Nemčiji, in se nanaša na nepremičnino v Avstriji ter v kateri je določeno, da ima obdarjenec po darovalčevi smrti na podlagi te pogodbe in mrliškega lista za darovalca obligacijsko pravico, da se v zemljiško knjigo vpiše njegova lastninska pravica, pri čemer torej zapuščinsko sodišče ne posreduje, dedna pogodba v smislu te določbe?
2. Če je odgovor na to vprašanje pritrdilen:
- Ali je treba člen 83(2) Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da je z njim določena tudi veljavnost izbire prava, ki se uporablja, dogovorjena pred 17. avgustom 2015 za darilno pogodbo za primer smrti, ki jo je treba šteti za ‚dedno pogodbo‘ v smislu člena 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012?“
- 25 Ker je Sodišče odločilo, da bo odločilo brez obravnave, je na podlagi člena 61(1) Poslovnika strankam in zainteresiranim subjektom iz člena 23 Statuta Sodišča Evropske unije poslalo več vprašanj za pisni odgovor, na katera so odgovorili UM, nemška in španska vlada ter Evropska komisija.

Vprašanji za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

- 26 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da je pogodba, na podlagi katere oseba določi prihodnji prenos lastninske pravice na nepremičnini, ki jo ima v lasti, za primer svoje smrti na druge pogodbene stranke, dedna pogodba v smislu te določbe.
- 27 Najprej je treba poudariti, da so s členom 1(2)(g) Uredbe št. 650/2012 iz področja njene uporabe izključeni „pravice in premoženje, ki so nastali ali prešli drugače kot z dedovanjem, kot so na primer darila“. Dedne pogodbe, kot so opredeljene v členu 3(1)(b) te uredbe, pa so „razpolaganja za primer smrti“ v smislu člena 3(1)(d) navedene uredbe, enako kot oporoke ali skupne oporoke.

- 28 V členu 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012 je dedna pogodba opredeljena kot „dogovor, vključno z dogovorom, izhajajočim iz vzajemnih oporok, ki odplačno ali neodplačno podeljuje, spreminja ali odvzema pravice ene ali več oseb, ki so stranke dogovora, do bodoče zapuščine ali bodočih zapuščin“.
- 29 V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča tako iz zahtev po enotni uporabi prava Unije kot iz načela enakosti izhaja, da je treba izraze določbe prava Unije, ki se za opredelitev smisla in obsega ne sklicuje posebej na pravo držav članic, navadno razlagati avtonomno in enotno v celotni Uniji, in sicer ob upoštevanju ne le besedila te določbe, ampak tudi njenega okvira in cilja, ki ga uresničuje zadevna ureditev (sodba z dne 1. marca 2018, Mahnkopf, C-558/16, EU:C:2018:138, točka 32 in navedena sodna praksa).
- 30 V zvezi s členom 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012 je treba navesti, da se ta določba na splošno nanaša na dogovor, s katerim so med drugim podeljene pravice v zvezi s prihodnjim „dedovanjem“.
- 31 Zato je treba „dedovanje“ v skladu s členom 3(1)(a) te uredbe razumeti kot „dedovanje zapuščine po zapustniku“, pri čemer so s tem izrazom zajete „vse oblike prehoda premoženja, [...] ne glede na to, ali gre za prehod na podlagi zapustnikovega razpolaganja za primer smrti ali za prehod z dedovanjem na podlagi zakona“.
- 32 Iz tega sledi, da je pogodba, na podlagi katere oseba za primer svoje smrti določi prihodnji prenos lastninske pravice na nepremičnini, ki jo ima v lasti, in s katero so tako podeljene pravice v zvezi s prihodnjim dedovanjem drugim strankam te pogodbe, „dedna pogodba“ v smislu člena 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012.
- 33 Taka razlaga je podprta s ciljem, ki mu sledi ta uredba, ki je v skladu z načelom enotnosti dedovanja preprečiti razdrobljenost zapuščine in vzpostaviti enotno ureditev, ki bi se uporabljala za vse civilnoppravne vidike dedovanja s čezmejnimi posledicami in zlasti za „vse oblike prehoda premoženja zaradi smrti“, kot je razvidno iz uvodne izjave 9 navedene uredbe (glej v tem smislu sodbo z dne 21. junija 2018, Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, točki 55 in 56).
- 34 V zvezi s tem je treba opozoriti, da čeprav je na podlagi člena 1(2)(g) Uredbe št. 650/2012 iz področja uporabe te uredbe med drugim izvzeto premoženje, ki je bilo preneseno drugače kot z dedovanjem – na primer z darilom – je treba to izključitev razlagati ozko.
- 35 Iz tega sledi, da če gre v določbi dogovora o dedovanju – tako kot pri darilu v smislu navedenega člena 1(2)(g) – za darilo, ki pa začne učinkovati šele ob zapustnikovi smrti, ta določba spada na področje uporabe te uredbe.
- 36 Glede na vse zgornje ugotovitve je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(1)(b) Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da je pogodba, na podlagi katere oseba določi prihodnji prenos lastninske pravice na nepremičnini, ki jo ima v lasti, za primer svoje smrti na druge pogodbene stranke, dedna pogodba v smislu te določbe.

Drugo vprašanje

- 37 Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 83(2) Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da se uporablja za preizkus veljavnosti izbire prava, ki se uporablja, opravljen pred 17. avgustom 2015, s katerim je urejena „dedna pogodba“ v smislu člena 3(1)(b) te uredbe.

- 38 Spomniti je treba, da člen 83 navedene uredbe, naslovljen „Prehodne določbe“, v odstavku 2 določa, da „[č]e je zapustnik pravo, ki se uporablja za dedovanje po njem, izbral pred 17. avgustom 2015, se ta določitev šteje za veljavno, če izpolnjuje pogoje iz poglavja III ali če je veljavna po pravilih mednarodnega zasebnega prava, ki so veljala v času izbire v državi, v kateri je imel zapustnik običajno prebivališče, ali v kateri koli drugi državi, katere državljanstvo je imel“.
- 39 V zvezi s tem je treba ugotoviti, da je – kot izhaja iz te določbe v povezavi s členoma 21 in 22 Uredbe št. 650/2012 – s to uredbo urejena veljavnost izbire prava, ki se uporablja za celotno dedovanje. V obravnavani zadevi pa je iz spisa, ki je na voljo Sodišču, razvidno – kar mora preveriti predložitveno sodišče – da se je avstrijsko pravo nanašalo le na dedno pogodbo, ki jo je zapustnik iz postopka v glavni stvari sklenil glede enega dela svojega premoženja, in ne na celotno dedovanje, tako da ni mogoče šteti, da je v teh okoliščinah izpolnjen pogoj za uporabo člena 83(2) navedene uredbe.
- 40 Glede na vse zgornje ugotovitve je treba na drugo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 83(2) Uredbe št. 650/2012 razlagati tako, da se ne uporablja za preizkus veljavnosti izbire prava, ki se uporablja, opravljen pred 17. avgustom 2015, in ki naj bi veljalo zgolj za dedno pogodbo v smislu člena 3(1)(b) te uredbe, ki se nanaša na točno določeno premoženje zapustnika, in ne za celotno dedovanje po njem.

Stroški

- 41 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

- 1. Člen 3(1)(b) Uredbe (EU) št. 650/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. julija 2012 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju odločb in sprejemljivosti in izvrševanju javnih listin v dednih zadevah ter uvedbi evropskega potrdila o dedovanju je treba razlagati tako, da je pogodba, na podlagi katere oseba določi prihodnji prenos lastninske pravice na nepremičnini, ki jo ima v lasti, za primer svoje smrti na druge pogodbene stranke, dedna pogodba v smislu te določbe.**
- 2. Člen 83(2) Uredbe št. 650/2012 je treba razlagati tako, da se ne uporablja za preizkus veljavnosti izbire prava, ki se uporablja, opravljen pred 17. avgustom 2015, in ki naj bi veljalo zgolj za dedno pogodbo v smislu člena 3(1)(b) te uredbe, ki se nanaša na točno določeno premoženje zapustnika, in ne za celotno dedovanje po njem.**

Podpisi